

4. Козаченко Г.В. Декомпозиція управління економічною безпекою підприємства / Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. Т. 2. – С. 34–38.
5. Ліпкан В.А. Безпекознавство : [навч. посіб.] / Ліпкан В.А. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2003. – 208 с.
6. Микитенко В.В. Діагностика стратегічного потенціалу підприємства / В.В. Микитенко, І.А. Ігнат'єва // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 2 (8). – С. 77–81.
7. Циганкова Т. Методичні принципи оцінювання потенціалу міжнародної діяльності підприємства / Т. Циганкова // Вчені записки КНЕУ : наук. зб. – 1998. – Вип. 1. – С. 128–132.
8. Франчук В.І. Загрози корпоративній безпеці як об'єкт дослідження / В.І. Франчук // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 148–154.

Надійшла 14.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 330

Л. А. ГРИЦИНА

Хмельницький національний університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНИХ ІНДЕКСІВ

Розкрито сутність сталого розвитку, його складові. Визначено сукупність міжнародних індексів, що оцінюють складові сталого розвитку країни. Визначено місце України серед країн світу за рівнем реалізації практики сталого розвитку.

The essence of sustainable development and its components was explained. The set of international indexes that evaluate the components of sustainable development was determined. The place of Ukraine among the countries in terms of sustainable development practices was determined.

Ключові слова: сталий розвиток, економіка, Україна, індекс конкурентоспроможності, глобальний інноваційний індекс, індекс людського розвитку, міжнародний індекс щастя, індекс екологічної ефективності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Кризові явища початку XXI ст. ще раз підтвердили, що проблема розвитку світової економіки потребує всебічного аналізу та досліджень. Відмінністю сучасного етапу розвитку є виникнення великої кількості загроз і протиріч, які ставлять під сумнів майбутній розвиток людства.

Як наслідок особливої актуальності набуває питання пошуку нових підходів до розвитку економіки, які б дозволили подолати існуючі обмеження та загрози. Однією з нових теоретичних доктрин є концепція сталого розвитку, яка виступає альтернативою парадигмі економічного зростання, що ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю. Ідея концепції сталого розвитку ґрунтується на спростуванні фундаментальної основи традиційної економіки – можливості необмеженого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що дослідженню проблем сталого розвитку, оцінки досягнень країн у цьому напрямі присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Б. Данилишин, М. Деркач, Л. Гринів, А. Шапар, О. Гранберг, Г. Дейлі, Г. Одум та багатьох інших. Проблема оцінки складових сталого розвитку активно досліджується і міжнародними організаціями, такими як ООН, Світовий банк, Всесвітній економічний форум, Всесвітній фонд дикої природи тощо [1–7].

Постановка завдання. Готуючи дану статтю ми ставили собі за мету не лише дослідити сутність сталого розвитку, визначивши його складові елементи та особливості їх взаємодії; а й оцінити стан запровадження концепції сталого розвитку в Україні за допомогою аналізу значень провідних міжнародних індексів, які характеризують досягнення країни за окремими елементами розвитку.

Основний матеріал дослідження. Термін «сталий (стійкий) розвиток» з'явився в природокористуванні, зокрема в рибному та лісовому господарстві. Під цим терміном розумілася система експлуатації природних ресурсів, при якій вони не виснажуються і мають можливість природного відтворення.

Початком формування сучасного бачення поняття «сталий розвиток» послужила, висунута на початку 1970-х рр. американськими ученими на чолі з Д. Форрестером, Д. Медоузом, теорія «меж зростання», яка передбачає, що при збереженні існуючих тенденцій зростання світового населення, зростання післявоєнного промислового виробництва і, як наслідок, експоненціального збільшення забруднення довкілля і виснаження природного потенціалу планети настане так звана «глобальна катастрофа».

Сам термін «сталий розвиток» («sustainable development») отримав широке поширення з 1987 року, коли була опублікована доповідь Всесвітньої комісії ООН щодо довкілля і розвитку «Наше спільне майбутнє», відома як доповідь Р. Х. Брундтланда. У ній стійкий розвиток визначався як розвиток, при якому нинішні покоління задовольняють свої потреби, не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти власні потреби [1].

У формуванні концепції стійкого розвитку вагому роль відіграє діяльність ООН. У таблиці 1

представлено коротку характеристику результатів проведення конференцій ООН, які стосувались питань сталого розвитку світової економіки.

Таблиця 1

Характеристика результатів проведення конференцій ООН зі сталого розвитку

Назва конференції	Результат
Перша міжурядова конференція з людини довкілля в Стокгольмі (1972 р.)	вперше було заявлено про включення в програми дій на урядовому рівні заходів щодо рішення проблем деградації природного довкілля, були прийняті програмна заява учасників (декларація з 26 принципів), план дій, який включав 109 рекомендацій і рекомендацію для Генеральної Асамблеї ООН про створення Програми ООН з довкілля; утворений добровільний Фонд довкілля і встановлений Всесвітній день довкілля – 5 червня.
Конференції в Ріо-де-Жанейро (1982, 1992 рр.)	прийнято Декларацію щодо принципів сталого розвитку та «Порядок денний», у якому кожній країні було рекомендовано розробити національну стратегію стійкого розвитку на основі економічних, соціальних і природоохоронних планів, забезпечуючи їх узгодженість.
Конференція в Йоханнесбурзі (2002 р.)	прийнято Йоханнесбургську декларацію щодо стійкого розвитку і План виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі стійкого розвитку, у яких пріоритет віддається вирішенню соціальних питань для досягнення стійкого розвитку, перш за все, викорінюванню бідності, розвитку охорони здоров'я і, особливо, санітарії, включаючи забезпечення чистою питною водою. Питання довкілля розглядалися, в основному, з позицій охорони природно-ресурсної бази економічного і соціального розвитку і управління нею

Сучасна концепція сталого розвитку об'єднує три складові, що характеризують основні аспекти діяльності людини, а саме: економічну, соціальну та екологічну. Логічна єдність цих трьох складових представлена на рисунку 1.

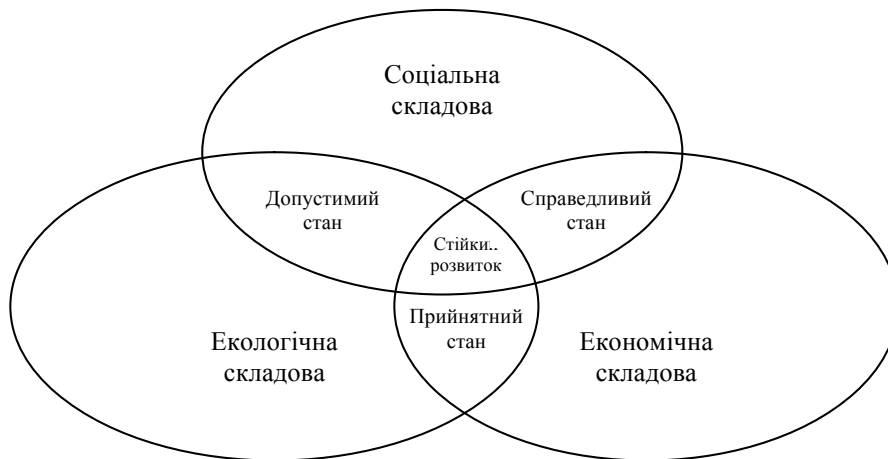

Рис. 1. Єдність складових концепції сталого розвитку

Економічний і соціальний елементи концепції сталого розвитку, взаємодіючи один з одним, породжують так званий справедливий стан. Взаємозв'язок соціальної та екологічної складових формує допустимий стан розвитку. Прийнятний стан виникає при взаємодії екологічної та економічної складових розвитку. Варто зазначити, що кожна зі складових сталого розвитку є складною системою, яка реалізується через сукупність елементів, що можуть бути оцінені абсолютними чи відносними показниками. Подібна складність та багатоаспектність сталого розвитку і призвели до того, що наразі не існує єдиної методики оцінки сталого розвитку країни. Зважаючи на це, для оцінки досягнутих результатів щодо запровадження принципів сталого розвитку в Україні нами пропонується дослідити сукупність міжнародних індексів, які оцінюють окремі складові сталого розвитку.

Так, для оцінки економічної складової нами пропонується дослідити наступні індекси – індекс глобальної конкурентоспроможності та глобальний інноваційний індекс.

Індекс глобальної конкурентоспроможності був розроблений професором Колумбійського університету Ксав'є Сала-і-Мартіном, вперше він був опублікований в 2004 році. Наразі це один з найбільш поширених індексів, який щороку розраховується Всесвітнім економічним форумом. Індекс глобальної конкурентоспроможності складається на основі 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність

змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній, а на одну третину – з загальнодоступних джерел.

Всі змінні об'єднані у 12 складників конкурентоспроможності країн, які, у свою чергу, поділяють на 3 групи – загальні вимоги (якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта), підсилювачі ефективності (вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринків товарів і послуг, ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку), інновації і розвиненість (конкурентоспроможність бізнесу та інноваційний потенціал).

У 2011 році розрахунок індексу глобальної конкурентоспроможності проводився за даними 139 країн світу. Україна посіла 89 місце з показником у 3,9 балу. Для порівняння за даними 2009–2010 та 2008–2009 років Україна займала 82 (4,0 балу) та 72 (4,1 балу) позиції, відповідно [2].

Ще одним важливим показником оцінки перспектив економічного розвитку країн є так званий Глобальний інноваційний індекс – це узагальнений показник для вимірювання рівня інновацій в країні, розроблений спільно Бостонською консалтинговою групою, Національною асоціацією виробників та Інститутом виробництва, незалежним науково-дослідницьким центром.

Глобальний інноваційний індекс складається з двох частин. Перша передбачає врахування елементів національної економіки, які забезпечують умови для інноваційної діяльності, а саме: політичне середовище (стабільність, ефективність влади, свобода преси); регуляторне середовище (якість законодавства та його дотримання); бізнес-середовище (складність започаткування бізнесу, рівень податків); якість освіти; кількість учених у співвідношенні до всього населення; витрати на науку; розвиток інформаційної інфраструктури; енергозабезпеченість; логістика; доступність кредитування; захист інвестицій; торгівля (доступ до ринків) та конкуренція; людський капітал; витрати бізнесу на науку; зв'язок науки з виробництвом. Друга включає елементи, що характеризують ефективність перетворення інноваційного потенціалу в конкретні результати: створення знань, зростання ВВП на душу населення, експорт знань (доходи від експорту ноу-хау), експорт засобів виробництва та консалтингових послуг.

Згідно з методологією максимальне значення Глобального інноваційного індексу може дорівнювати 100 одиницям. Дослідження охоплює 125 країн світу, на які припадає 98% світового ВВП і в яких мешкає 93,2% населення світу. В цілому, результати розрахунку Глобального інноваційного індексу демонструють цілісну картину розвитку інновацій в тій чи іншій країні.

Так, за даними 2011 року Україна займає 60 позицію рейтингу з показником 35 балів. Для порівняння у 2010 та 2009 роках Україна займала 61 та 79 позицію, відповідно. Найгірше серед елементів, що враховуються при розрахунку Глобального інноваційного індексу, у 2011 році були оцінені рівень розвитку інфраструктури та рівень інституційного забезпечення інноваційної діяльності. Найкраще були оцінені рівень розвитку людського та науково-дослідного капіталу, а також отримані наукою результати [3].

Для оцінки соціальної складової ми використовуємо індекс розвитку людського потенціалу та міжнародний індекс щастя.

Індекс розвитку людського потенціалу – це інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівнів життя різних країн і регіонів.

Індекс людського розвитку акумулює в собі такі показники: 1) тривалість життя; 2) грамотність та охоплення навчанням; 3) ВВП на одну особу за паритетами валют, співвідношенням цін на "споживчий кошик", що складається з декількох сотень товарів та послуг. Він вимірюється у відносних величинах: $0 < IHR < 1$. Місце країни в загальносвітовому рейтингу визначається в порядку зменшення названих вище зведених показників. Для України цей індекс почали визначати з 1993 р.

Розглянемо детальніше складові ІЛР. Тривалість життя – цей показник визначається як очікуваний при народженні. Він вимірюється кількістю років, які може прожити новонароджений, якщо впродовж його життя рівень смертності залишатиметься таким самим, яким він був при народженні. Другий показник – грамотність та охоплення навчанням. Грамотність – показник, що застосовується до населення віком від 15 років і старше і передбачає уміння читати й писати нескладні тексти. Охоплення навчанням – показник, який характеризує відношення кількості тих, хто навчається (незалежно від віку) в навчальних закладах I-III рівнів освіти (початкової, середньої та вищої) до чисельності тих вікових груп, які мали бути охоплені цією освітою. Третій показник – ВВП на одну особу – цей показник в грошовому доларовому еквіваленті за паритетом купівельної спроможності наприкінці XX ст. дорівнював 3458 дол. США.

За даними індексу людського розвитку у 2011 році Україна перебуває на 76-у місці серед 187 країн зі значенням індексу 0,729. Для порівняння у 2010 та 2009 роках індекс людського розвитку для України, відповідно, становив 0,71 (69 місце з 169 держав) та 0,796 (85-е місце серед 182-х країн та територій) [4, 5].

Міжнародний індекс щастя – це індекс, який показує зв'язок між тривалістю життя, добробутом населення та впливом на стан навколишнього середовища у різних країнах. Згідно методології розрахунку індексу, оцінка рівня добробуту населення передбачає проведення опитування мешканців країн, що досліджуються. Тривалість життя визначається за даними, що публікуються ПРООН у Доповідях про людський розвиток. Для визначення впливу на стан навколишнього середовища використовуються

результати досліджень Всесвітнього фонду дикої природи. Вперше даний індекс було розраховано у 2006 році міжнародною організацією «Нова економічна фундація». Наразі даний індекс розраховується раз на три роки,

За результатами розрахунку даного індексу Україна посідає у 2012 році 100 місце (37,6 балів) серед 151 країни. Для порівняння у 2006 році Україна займала 174 позицію з 22,21 балу, у 2009 – 95 місце з 38,1 балу [6].

Оцінку екологічної складової сталого розвитку країни ми пропонуємо здійснювати за допомогою індексу екологічної ефективності. Індекс екологічної ефективності («ЕКО-рейтинг») визначає рівень розвиненості тієї чи іншої країни, що був офіційно презентований на Всесвітньому Економічному Форумі в Давосі 26 січня 2006 року. Укладачі рейтингу – Центр екологічного права та політики Йельського університету (Center for Environmental Law & Policy at Yale University) та Центр інформаційної мережі міжнародних досліджень Землі Колумбійського університету (Center for International Earth Science Information Network (CIESIN) at Columbia University). Рейтинг розраховується раз на два роки.

Згідно з методологією кожна країна оцінюється на основі 22 показників, що об'єднані у 10 категорій, які відображають різні аспекти стану навколишнього природного середовища та життєздатності екологічних систем, збереження біологічного різноманіття, протидію зміні клімату, стан здоров'я населення, практику економічної діяльності і ступінь її навантаження на навколишнє середовище, а також ефективність державної політики в області екології. Оцінка виставлялася за 100-бальною шкалою, де 100 – найвищий результат, 0 – найнижчий. У 2012 році у рейтингу брали участь 132 країни, Україна зайняла 102 позицію із значенням у 46,31 балу [7].

На рисунку 2 представлено узагальнені дані щодо рейтингу України за п'ятьма розглянутими міжнародними індексами, які характеризують економічну, соціальну та екологічну складові сталого розвитку.

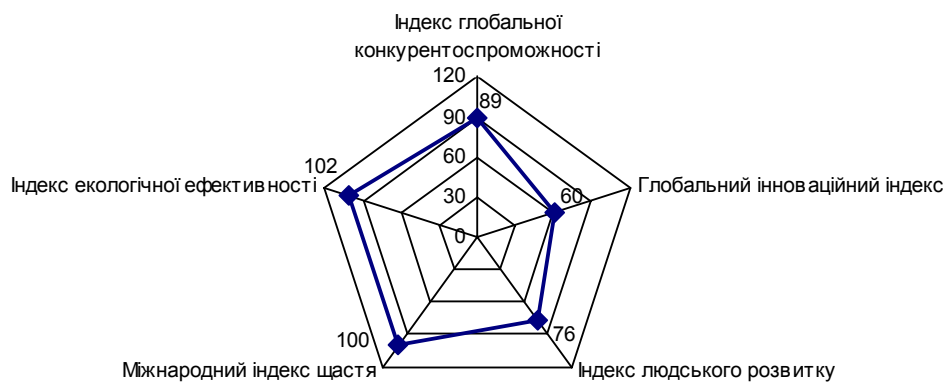

Рис. 2. Рейтинг України за даними основних міжнародних індексів

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Як видно з проведеного дослідження, Україна значно відстає від провідних країн світу за рівнем сталого розвитку, у розрізі економічної складової її позиції варіюються від 89 місця за рівнем конкурентоспроможності до 60 місця за рівнем розвитку інновацій. Оцінка соціальної складової також засвідчує значне відставання України, так, за індекс людського розвитку Україна займає 76 позицію у світі, за показником щастя населення – 100 місце. Негативним є і стан розвитку екологічної складової – за даними індексу екологічної ефективності Україна посідає 102 місце у світі.

Подібній ситуації сприяє і той факт, що хоча Україна і була однією з 179 країн світу, які підписали у 1992 році на Конференції ООН з питань довкілля і розвитку Ріо-де-Жанейрську Декларацію, взявши на себе зобов'язання прийняти національні стратегії сталого розвитку і втілювати їх в життя, однак фактично національна стратегія так і не була розроблена. Створена для цієї мети у 1997 році Національна комісія з питань сталого розвитку у 2003 році була ліквідована. Спроба відродити роботу з запровадження принципів сталого розвитку в Україні, яка була здійснена у 2009 році через створення Національної ради з питань науки, інновацій та сталого розвитку, також не принесла значних результатів – Національна рада, проіснувавши менше року, була ліквідована у 2010 році.

Як бачимо, запровадження сталого розвитку в Україні потребує ґрунтовної та системної роботи, спрямованої на формування, перш за все, національної стратегії сталого розвитку та розробки послідовних кроків по її реалізації на національному та регіональному рівнях. Саме такий підхід є запорукою розвитку економіки, покращенню соціальної та екологічної якості життя мешканців України.

Література

1. Деркач М.І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у XXI ст. /

М.І. Деркач // Вісник Дніпропетровського університету. – 2009. – Вип. 3/1. – С. 185–191.

2. The Global Competitiveness Report 2010-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

3. Global Innovation Index 2009-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalinnovationindex.org>.

4. Бікла О.В. Індекс людського розвитку як показник ефективності моделей соціальної політики [Електронний ресурс] / Бікла О.В. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>

5. Україна: на шляху до соціального залучення [Електронний ресурс] : національна Доповідь про людський розвиток 2011 . – Режим доступу : www.undp.org.ua

6. The Happy Planet Index: 2012 Report. A global index of sustainable well-being [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.happyplanetindex.org/assets/happy-planet-index-report.pdf>

7. Environmental Performance Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epi.yale.edu/dataexplorer/countryprofiles?iso=122UKR>

Надійшла 11.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 336.748.12

О. І. БУТЕНКО

Європейський університет

МОНЕТАРНІ ТА НЕМОНЕТАРНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З ІНФЛЯЦІЄЮ

У статті розглядається суть інфляції, концепції щодо її визначення; характеризуються різні фактори, що спричиняють інфляцію, а також методи антиінфляційної політики (монетарні та немонетарні).

The article examines the essence of inflation and the concept of its definition. It also gives characteristics for different factors which cause inflation. Some methods of anti-inflation policy are also investigated, among them – monetary and non-monetary methods.

Ключові слова: інфляція, фактори інфляції, антиінфляційні методи, монетарні, економіка, гроші.

Постановка проблеми. Інфляція є одним з проявів макроекономічної нестабільності і характеризується зростанням загального рівня цін упродовж певного періоду часу, яке супроводжується знеціненням національної грошової одиниці [1, с. 333].

Теорією грошей виділяється багато чинників форм інфляційного процесу, зокрема інфляція, викликана надлишком в обігу грошової маси (inflation of currency), кредитна інфляція (credit inflation), інфляція попиту (demand infl), інфляція, викликана зростанням виробничих витрат (cost inflation), імпортована інфляція (imported infl), структурна інфляція (structural infl), інфляція, викликана податками (tax-ruah infl), інфляція, викликана зростанням платні (wage inflation) тощо.

Інфляція впливає на розвиток не лише усіх макроекономічних процесів, але й, зокрема, кожної структурної ланки.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Вивченню цієї проблематики присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема А. Гальчинський, В. Геєць, Т. Ковальчук, В. Міщенко, Г. Фетисов, М. Швайка та ін.

Мета статті – аналіз ефективності монетарних та немонетарних методів антиінфляційної політики.

Виклад основного матеріалу. Економічна наука пропонує декілька підходів до з'ясування причин інфляції та системи антиінфляційних заходів. Так, представники марксистської теорії вважають, що інфляція виникає тоді, коли паперових грошей, які замінюють в обігу золоті, випущено більше золотого еквіваленту.

На думку кейнсіанців, інфляція виникає, якщо сукупні видатки перевищують обсяг національного продукту.

Для пояснення причин інфляції багато економістів використовує кількісну теорію грошей. Згідно з цією теорією, кількість грошей в економіці визначає їхню цінність, а зростання обсягу грошової маси – основна причина інфляції. Так, один із представників цієї теорії Мільтон Фрідмен зазначає: «Якщо ви хочете аналізувати процес інфляції, шукайте гроші» [2, с. 10]. При цьому категорія грошей трактується ним надзвичайно вузько, у відриві від кредиту. М. Фрідмен помилково наполягав на тому, що єдиний показник, який має значення при аналізі інфляції, – це кількість грошей, а не процентні ставки, умови надання кредитів, ситуація на грошовому ринку та ін. [3, с. 4].

З кінця 70-х років ХХ ст. у західній літературі отримав поширення макроекономічний підхід до зниження темпів інфляції, яка ґрунтується на поєднанні заходів у бюджетній галузі, грошово-кредитній і валютній політиці з урахуванням необхідності підтримки достатньо високого рівня економічної активності [4, с. 1–2]. Цей підхід не можна у рівній мірі характеризувати ні як «монетарний», ні як «антимонетарний». З одного боку, він увібрав у себе погляди монетаристів про небезпеку ігнорування зростання пропозиції грошей. З іншого боку, цей підхід не виходить з необхідності жертвувати економічним зростанням і